

2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi ili” elan edilməsi çox böyük hadisədir

Qarabağ Zəfəri əldə edən Azərbaycanda 2021-ci ilin hansı görkəmli şəxsiyyətin adı ilə bağlanacağı maraqla gözlənilirdi. Azərbaycan Prezidentinin sərəncamı ilə bu il “Nizami Gəncəvi ili” elan edildi. Təsadüfi deyildir ki, hər sahədə öz sözünü demiş Azərbaycanda ədəbiyyat nümunələrimiz də tarixən sərhədləri aşaraq dünyaya səs salmışdır. 2021-ci ildə dahi şair və mütəfəkkir Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 880 illiyi tamam olur. Böyük sənətkar haqda nə qədər bilgiyə sahib olsaq da yenə də azlıq təşkil edir. Qüdrətli söz və fikir ustasının insanları daim əxlaqi kamilliyə çağıran və yüksək mənəvi keyfiyyətlər aşıl原因an zəngin yaradıcılığının bəşər mədəniyyətinin nailiyyəti kimi müstəsna əhəmiyyətini nəzərə alaraq dövlət başçımız bu il dahi şəxsiyyətimizə həsr etdi.

Filologiya elmləri doktoru, AMEA-nın Folklor İnstitutunun şöbə müdiri Seyfəddin Rzayev “Xalq qəzeti”nə müsahibəsində bu ilin əhəmiyyəti və görülməli işlərlə bağlı fikirlərini bölüşüb.

- Seyfəddin müəllim, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi ili” elan edilməsi haqqında sərəncam imzaladı. Filoloq alim kimi bu qərarı necə qarşıladınız?

- Əvvəla, bu ilin “Nizami Gəncəvi ili” elan olunması, məni həm filoloq, həm də sadə vətəndaş kimi çox sevindirdi. Nizami Gəncəvinin adının Qarabağ Zəfərindən sonrakı dövrün simvoluna çevrilməsinə ilahi dialektik qanunauyğunluq kimi yanaşıram. Biz Nizami Gəncəvi haqqında danışanda, onun çox böyük şair, sənətkar olduğunu vurğulayıırıq, amma çox vaxt həmin nəhəngliyi layiq olduğu səviyyədə göstərə bilmirik. Məsələ burasındadır ki, Nizami Gəncəvi 12-ci əsrdə farsdillli Şərq ədəbiyyatının bütün poetikasını dəyişdi. Həmin dövrə qədər Firdovsi ənənələri hakim idi. Əbülqasım Firdovsinin “Şahnamə”si epik şeirin bütün bədii estetik normalarını müəyyənləşdirirdi. Bu əsər nə qədər maraqlı olsa da, sadəcə olaraq farslara məxsus milli dastandır. Dastanda ərəb və türk mədəniyyətinə, kimliyinə sayğısız münasibət gizlədilmir. Nizami isə öz dühası, mütəfəkkir fəlsəfi düşüncəsi və şair istedadı ilə beş poemadan ibarət “Xəmsə”ni ortaya qoydu, “Leyli və Məcnun” poemasını çıxmaq şərtilə, beşliyin digər əsərlərində Firdovsinin mövzularının hamısını yenidən işlədi. Bir sözlə, Şərq ədəbiyyatı tarixinə yeni poetik ənənə gətirdi. Bununla da Nizami Gəncəvi 12-ci əsrdə Azərbaycan ədəbiyyatının, Azərbaycanın Şərq və dünya ədəbiyyatındakı qələbəsinə, layiqli yerini təmin etdi. Qarabağda ərazi bütövlüyümüz uğrunda mübarizə qələbə ilə nəticələndi. 2021-ci ilin “Nizami Gəncəvi ili” elan edilməsini mən çox böyük hadisə sayıram və buna çox sevinirəm.

- 2019-cu il “İmadəddin Nəsimi ili” kimi qeyd olunanda xeyli sayda tədbirlər keçirildi. Bəs “Nizami Gəncəvi ili”ndə hansı tədbirlərin keçirilməsi məqsəduyğundur?

- 2019-cu il biz azərbaycanlıların yaddaşında “Nəsimi ili” kimi yadda qaldı. İmadəddin Nəsimi yaradıcılığı Azərbaycan ədəbiyyatının, etnik-ədəbi, etnik-mədəni düşüncəsinin xüsusi təzahürü, eyni zamanda dil hadisəsidir. Sözün əsl mənasında layiqli şəkildə qeyd olundu. Fikrimcə, “Nəsimi ili”nin təcrübəsi, həyata keçirilmiş mədəni tədbirlərin uğuru 2021-ci ildə “Nizami Gəncəvi ili”nin nümunəsində davam etdiriləcək. Elm adamlarının qarşısında duran məsələlərdən ən vacibi Nizami Gəncəvinin əsərlərinin ən qədim əlyazmalar əsasında elmi-poetik mətninin hazırlanması və onun filoloji tərcüməsinin həyata keçirilməsidir. Bunlar bir-biri ilə bağlı olan iki möhtəşəm istiqamətdir. Şübhəsiz, bunu bir il ərzində həyata keçirmək mümkün deyil. Dünya muzeylərində ən qədim əlyazmalar əsasında fars dilində elmi-tənqidi mətnin hazırlanması çox mürəkkəb məsələdir. Proses bilavasitə farsdillli mütəxəssislərin cəlb olunmasını tələb edir. İkincisi isə həmin əsərlərin Azərbaycan dilində şeir deyil, sətri, yeni onların sırf mənasının olduğu kimi tərcümə olunmasıdır. Digər tərəfdən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu başda olmaqla Nizamişünaslığın problemləri müəyyənləşdirilməlidir. Əslində ədəbiyyatın tarixi hansı dildə yaranmağından asılı olmayaraq, konkret bir etnosun, milli düşüncəsinin tarixidir. Etnos ola bilər ki,

hansısa səbəbdən başqa bir dildə yazıb-yaratсын, amma öz milli kimliyini qoruyub saxlayır. Fikrimcə, bu mənada Nizaminin nəhəng yaradıcılığında Azərbaycan ədəbiyyatı deyilən anlayışın konseptual sərhədləri üzə çıxarılmalıdır. Bir sıra məqamlar var ki, bunların hamısını “Nizami ili” aktuallaşdıracaq.

- Necə düşünürsünüz, Nizami sənətinin sehri nədədir, onu fərqli edən xüsusiyyətlər hansılardır?

- Nizami yaradıcılığının sehrini açmaq çox çətinidir. Onu başa düşmək üçün Nizamisa-yağı düşünmək lazımdır. Təbii ki, bunun özü də çətin hadisədir. Nizami Gəncəvi istedad və tefəkkürünün gücü ilə öz qüdrətini anlayıb, qarşısına son dərəcə böyük bir vəzifə qoyub. Çünki o dövrdə ədəbiyyatın bədii-estetik simasını, məzmun, mövzu və onun poetikasını dəyişməyi hər bir şair arzulayardı. Amma “Xəmsə”ni yaratmaq Nizamiyə qismət oldu. Tale elə gətirib ki, Nizami fəlsəfi şeir yaradıb. Onun əsərlərində Allah, dünya, insan münasibətlərinin ən mürəkkəb modeli var. Ona görə Nizamini başa düşmək çətinidir. Nizami sehri dedikdə, gözünüzü qaldırın və göydəki ulduzlara baxın, o ulduzlar nə qədər uzaqdır və Qurani-Kərimdə deyildiyi kimi insanın gözü baxdıqca zəifləyib, yorğun düşür. Bu mənada Nizaminin “Xəmsə”si də o cür nəhəngdir. O nəhəngliyin içərisində hərə balaca bir sahəni, çıxırı tutub gedir. Ona görə də Nizami sehrini araşdırmaq son dərəcə çətin məsələdir. Nizami sehrinin gücü onun öz dövrünün bədii-estetik və fəlsəfi fikrin fəvqünə qalxmasındadır.

- Sizcə, Nizami Gəncəvi yaradıcılığında daha az işıq salınmış istiqamət nədir, hansı məqamın daha geniş tədqiq olunmasına ehtiyac var?

- Qeyd etmək istərdim ki, xüsusilə 1970-1980-ci illərdə Azərbaycan sovet Nizamişünaslığı çox sürətlə inkişaf etdi. O dövrdə renessans problemi ortaya atıldı: erməni və gürcü renessansı. Gürcülərin intibahından danışmaq mümkün idisə, erməni intibahı dedikdə nə nəzərdə tutulurdu, bunu o dövrün özündə də heç kim başa düşmədi. Ermənilər o vaxt saxtakar olduqları kimi indi də saxtakarlıqla məşğuldurlar. İntibah oyanışdır, yeni ədəbiyyatda oyanış, yeni nizaminin əmələ gəlməsi, antik dövrün, müasir dövrə qarşı qoyulub yeni ideyaların köhnə ideyaları inkar etməsi və s. Bütün bunların heç biri erməni ədəbiyyatında baş verməmişdi. Bu mənada 70-80-ci illərdə Azərbaycan alimləri bu fürsətdən istifadə edib Azərbaycan intibahı, Şərq intibahı, Nizami Gəncəvi mövzusunu qoydular və o dövrdə Nizamini kifayət qədər tədqiq etdilər. Amma müasir dövrdə Nizami ilə bağlı tədqiqatlarda köhnə dövrün ənənələrinin, yeni 1970-1980-ci illərdə tədqiq edilən mövzuların təkrarlanması görünür. Çağımızda Nizamini ayrı istiqamətlərdən də tədqiq etmək lazımdır. Təbii ki, klassik mövzular davam etdirilməlidir. Nizaminin elmi-tənqidi mətninin, sətri və bədii tərcümələrin hazırlanması müxtəlif istiqamətlərdir. Nizami şeirində dərin bir tarix vardır. Həmin tarixi dərk etmək, onu çatdırmaq, fəlsəfəsini öyrənmək lazımdır.

***Şahxanım ƏLİZADƏ,
“Xalq qəzeti”***